МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені ІВАНА ФРАНКА

Філологічний факультет
Кафедра української мови імені проф. Івана Ковалика

"ЗАТВЕРДЖУЮ"
В.о. декана філологічного факультету
_____ Роман КРОХМАЛЬНИЙ
"30" серпня 2022 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ДІАЛЕКТОЛОГІЯ В КУРСІ СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ

(назва навчальної дисципліни)

галузь знань	03 Гуманітарні науки (шифр і назва напряму підготовки)
спеціальність	014 Середня освіта (шифр і назва спеціальності)
спеціалізація	014.01 Українська мова та література (назва спеціалізації)
факультет	філологічний (назва інституту, факультету, відділення)

2022-2023 рр.

Робоча програма **Діалектологія в курсі середньої школи**
для студентів 2 курсу українського відділення філологічного факультету за спеціальністю 014 Середня освіта. Спеціалізація 01401 Українська мова та література

Розробник: Костів О. М., доцент, кандидат філологічних наук

(вказати авторів, їхні посади, наукові ступені та вчені звання)

Робочу програму розглянуто і схвалено на засіданні катедри української мови імені проф. Івана Ковалика

Протокол від " 29 "серпня 2022 року № 1

Завідувач катедри _____ (Купчинська З.О.)
(підпис) (прізвище та ініціали)

«29» серпня 2022 р.

Робочу програму ухвалила Вчена рада філологічного факультету

Протокол від "30 " серпня 2022 року № 1

"30"серпня 2022 року Голова _____(Крохмальний Р.О.)
(підпис) (прізвище та ініціали)

©Костів О. М., 2022 рік

Опис навчальної дисципліни

<table>
<tr><td rowspan="2">Найменування показників</td><td rowspan="2">Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень</td><td colspan="2">Характеристика навчальної дисципліни</td></tr>
<tr><td>денна форма навчання</td><td>заочна форма навчання</td></tr>
<tr><td>Кількість кредитів 3</td><td>Галузь знань – гуманітарні науки

014 – середня освіта,

бакалавр</td><td colspan="2">Нормативна</td></tr>
<tr><td>Модулів – 3</td><td>Напрям –</td><td colspan="2">Рік підготовки:2</td></tr>
<tr><td>Змістових модулів –3</td><td rowspan="3">Спеціальність – для спеціальності

українська мова і

література</td><td>-й</td><td>-й</td></tr>
<tr><td></td><td colspan="2">Семестри</td></tr>
<tr><td>Загальна кількість годин – 90</td><td>4-й</td><td></td></tr>
<tr><td rowspan="11">Тижневих годин для денної форми навчання:
1,5

аудиторних – 48

самостійної роботи студента – 42</td><td rowspan="11">Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр</td><td colspan="2">Лекції</td></tr>
<tr><td>32</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">Практичні</td></tr>
<tr><td>16 год.</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2"></td></tr>
<tr><td></td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">Самостійна робота</td></tr>
<tr><td>42 год.</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">ІНДЗ:</td></tr>
<tr><td colspan="2">Вид контролю: тести, контрольні роботи,</td></tr>
</table>

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 25 %

для заочної форми навчання –

Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу – допомогти студентові засвоїти основні процеси поширення в діалектному просторі української мови, з'ясувати взаємодію літературної та діалектної мови, основні ознаки діалектів на різних структурних рівнях мови. и.

Курс **«Діалектологія в курсі української мови в середній школі»** має загальнотеоретичні і практичні цілі.

Загальнотеоретичні цілі курсу полягають в тому, щоб знати:

- систему термінів діалектології та лінгвогеографії, її предмет, завдання і значення;
- класифікацію українських говорів на основі спільних фонетичних, морфологічних, синтаксичних та лексичних ознак;
- фонетичні, морфологічні, синтаксичні та лексичні особливості говірок поліського, південно-західного та південно-східного наріч української мови;
- відомості з історії української діалектології та лінгвогеографії;
- основні засади української лінгвістичної географії;
- діалектні словники, їхнє призначення.
- будову, структуру, зміст Атласу української мови в трьох томах

Практичні цілі курсу **«Діалектологія в курсі української мови в середній школі»** вбачаємо у формуванні вмінь:

- аналізувати діалектні тексти на основі фонетичних, морфологічних, синтаксичних та лексичних ознак;
- визначати, на території якого наріччя і говору вони записані;
- робити порівняльну характеристику наріч і діалектів української мови на базі вивчених фонетичних, морфологічних, синтаксичних і лексичних особливостей кожного з них;
- правильно транскрибувати діалектні тексти із аудіозаписів;
- користуватися діалектологічними атласами та діалектними словниками.

1. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль I	
1.	Українська діалектологія як наука, її предмет, завдання, система термінів. Поняття діалектної норми. Зв'язок діалектології з іншими науками. Територіальні і соціальні діалекти. Методи збирання діалектного матеріалу. Методи діалектологічних досліджень..
2.	Класифікація українських діалектів на основі спільних фонетичних, морфологічних, синтаксичних та лексичних ознак на три наріччя – північне (поліське), південно-західне і південно-східне. Перші спроби характеристики українських говорів. Класифікація українських говорів К. Михальчука. Українська лінгвістична географія.
3.	Українська лінгвістична географія. Історія світової та української лінгвогеографії. Спільне та відмінне з діалектологією. Атлас української мови. Регіональні атласи української мови.. Атлас української мови : В 3 т.-К.,1984;1992; 2000..

Змістовий модуль II	
1	Характеристика говорів поліського (північного) наріччя. Історія дослідження північних діалектів. Ареал західнополіського, середньополіського, східнополіського говорів. Фонетичні, морфологічні, синтаксичні, лексичні особливості північного наріччя

2	Характеристика говорів південно – західного наріччя. Галицько-буковинська група говорів. Наддністрянський (опільський) діалект. Ареал наддністрянського говору, історія його дослідження. Фонетичні, морфологічні, синтаксичні, лексичні особливості наддністрянського говору . Гуцульський (східнокарпатський) говір. Ареал гуцульського говору, історія його дослідження. Проблема походження етноніма “гуцули”. Фонетичні, морфологічні, синтаксичні, лексичні особливості гуцульського говору. Покутсько- буковинські говірки. Ареал покутсько-буковинських говірок, історія їх дослідження. Фонетичні, морфологічні, синтаксичні, лексичні особливості. Надсянський говір. Ареал, відношення до карпатської групи говорів. Історія дослідження діалекту. Сучасний стан надсянських говірок.
3	Карпатська група говорів української мови. Бойківський (північнокарпатський) говір. Його ареал.Історія дослідження діалекту. Проблема походження етноніма “бойки”. Фонетичні, морфологічні, синтаксичні, лексичні особливості. Середньозакарпатський (закарпатський) діалект. Ареал закарпатських говірок. Історія дослідження закарпатського діалекту. Фонетичні, морфологічні, синтаксичні, лексичні особливості закарпатських говірок. Лемківський (західнокарпатський) говір. Ареал лемківських говірок. Проблема походження етноніма “лемки”. Історія дослідження лемківських говірок. Фонетичні, морфологічні, синтаксичні, лексичні особливості лемківських говірок.
4	Волинсько-подільська група говорів. Південноволинський діалект, історія його дослідження. Ареал південноволинських говірок. Фонетичні, морфологічні, синтаксичні, лексичні особливості південноволинського діалекту. Подільський діалект, історія його дослідження. Ареал подільських говірок. Фонетичні, морфологічні, синтаксичні, лексичні особливості подільського говору.

Змістовий модуль ІІІ	
1	Характеристика говорів південно-східного наріччя. Середньонаддніпрянський діалект – основа української літературної мови. Ареал середньонаддніпрянських говірок, історія їх дослідження. Фонетичні, морфологічні, синтаксичні, лексичні особливості середньонаддніпрянського діалекту.
2	Слобожанський діалект. Ареал слобожанських говірок, історія їх дослідження. Фонетичні, морфологічні, синтаксичні, лексичні особливості.
3	Степовий діалект. Ареал степових говірок, історія їх дослідження. Фонетичні, морфологічні, синтаксичні, лексичні особливості степових говірок

2. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	**Кількість годин**				
	Денна форма				
	Усього	**у тому числі**			
		л	**п**	**інд.**	**с р с**
1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**
Модуль І					
Змістовий модуль І (Вступ. Українська діалектологія як наука.)					
Тема 1 Поняття діалектної норми. Зв’язок діалектології з іншими науками. Територіальні і соціальні діалекти.	**4**	**2**	**2**		

Тема 2. Класифікація українських діалектів на основі спільних фонетичних, морфологічних, синтаксичних та лексичних ознак на три наріччя – північне (поліське), південно-західне і південно-східне. Українська лінгвістична географія. Історія світової та української лінгвогеографії. Спільне та відмінне з діалектологією. Атлас української мови. Регіональні атласи української мови	**4**	**2**	**2**		
Тема 3. Характеристика говорів південно – західного наріччя. Галицько-буковинська група говорів. Наддністрянський (опільський) діалект	**4**	**2**	**2**		
Разом – змістовий модуль І	**12**	**6**	**6**		
.Змістовий модуль ІІ (Характеристика говорів південно-західного наріччя)					
Тема 1. Гуцульський (східнокарпатський) говір. Покутсько- буковинські говірки. Надсянські говірки.	**3**	**2**	**2**		
Тема 2.. Карпатська група говорів. Бойківський (північнокарпатський) говір. Закарпатський говір. Лемківський говір.	**3**	**2**	**2**		
Тема 3. Волинсько-подільська група говорів. Південноволинський діалект, історія його дослідження. Ареал південноволинських говірок. Фонетичні, морфологічні, синтаксичні, лексичні особливості південноволинського діалекту. Подільський діалект, історія його дослідження. Ареал подільських говірок. Фонетичні, морфологічні, синтаксичні, лексичні особливості подільського говору.	**3**	**1**	**1**		
Тема 4. Північне наріччя української мови. Ареал, походження говорів. Фонетичні, морфологічні, лексичні, синтаксичнів особливості правобережнополіських, лівобережнополіський та середньополіських говірок.	**3**	**1**	**1**		
Разом – змістовий модуль ІІ	**12**	**6**	**6**		
Змістовий модуль ІІІ (Особливості українських говорів)					
Тема 1. Характеристика говорів південно-східного наріччя. Середньонаддніпрянський говір. Ареал середньонаддніпрянських говірок, історія їх дослідження. Фонетичні, морфологічні, синтаксичні, лексичні особливості	**4**	**2**	**2**		
Тема 2. Слобожанський говір. Його ареал, історія дослідження. Фонетичні, морфологічні, синтаксичні, лексичні особливості.	**4**	**2**	**2**		
Тема 3. Степові говірки**.** Його ареал, історія дослідження. Фонетичні, морфологічні, синтаксичні, лексичні особливості.	**4**	**2**	**2**		
Разом – змістовий модуль ІІІ	**12**	**6**	**6**		

Усього годин	**36**	**18**	**18**		

3. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Українська діалектологія як наука, її предмет, завдання, система термінів. Класифікація українських діалектів. Класифікація українських говорів К. Михальчука. Українська лінгвістична географія.	**2**
2	Характеристика говорів південно – західного наріччя. Наддністрянський (опільський) діалект. Фонетичні, морфологічні, синтаксичні, лексичні особливості наддністрянського говору. Надсянський говір.	**2**
3	. Гуцульський (східнокарпатський) говір. Проблема походження етноніма “гуцули”. Фонетичні, морфологічні, синтаксичні, лексичні особливості гуцульського говору. Покутсько- буковинські говірки.	**2**
4	Карпатська група говорів. Бойківський (північнокарпатський) говір. Проблема походження етноніма “бойки”. Фонетичні, морфологічні, синтаксичні, лексичні особливості бойківського говору	**2**
5	Середньозакарпатський (закарпатський) діалект. Фонетичні, морфологічні, синтаксичні, лексичні особливості закарпатських говірок. Лемківський (західнокарпатський) говір.	**2**
6	. Волинсько-подільська група говорів. Південноволинський діалект, історія його дослідження. Подільський діалект, історія його дослідження. Фонетичні, морфологічні, синтаксичні, лексичні особливості подільського говору.	**2**
7	Характеристика говорів поліського (північного) наріччя. Фонетичні, морфологічні, синтаксичні, лексичні особливості північного наріччя	**2**
8	Характеристика говорів південно-східного наріччя. Ареал середньонаддніпрянських говірок, історія їх дослідження. Слобожанський діалект. Степовий діалект.	**2**

4. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Періодизація вивчення українських діалектів. Найважливіші діалектологічні та лінгвогеографічні праці з української діалектології (В. Ганцов, І Верхратський, Й. Дзендзелівський, Б.Кобилянський, Г.Шило, І. Зілинський та ін.). Сучасний етап вивчення українських діалектів..	6
2.	Класифікація українських діалектів у працях К. Михальчука, В. Ганцова, І. Зілинського, Ф. Жмлка, І. Матвіяса.	6
3 .	Розвиток української школи лінгвістичної географії. Робота над Атласом української мови. Ф. Жилко і українська школа лінвістичної географії.	6
4.	Історична основа говорів північного наріччя.	4
5.	Проблема походження етноніміма «гуцули».	4

6.	Карпатська група говорів. Сучасний стан та історія дослідження.	8
7.	Характеристика говорів південно-східного наріччя.	8
	Разом	42

5. Розподіл балів, які отримують студенти (іспит)

	Поточне тестування та самостійна робота									сума
Змістовий мод. I				Змістовий мод. II			Змістовий мод. III			100
Т.1	Т. 2	Т. 3	Т. 1	Т. 2	Т. 3	Т. 4	Т. 1	Т. 2	Т. 3	
10	10	10	10	10	10	5	10	10	15	

Шкала оцінювання: вузу, національна та ECTS

Оцінка ECTS	Оцінка в балах	За національною шкалою		
		Екзаменаційна оцінка, оцінка з диференційованого заліку		Залік
A	90 – 100	5	Відмінно	Зараховано
B	81 – 89	4	Дуже добре	
C	71 – 80		Добре	
D	61 – 70	3	Задовільно	
E	51 - 60		Достатньо	

Протягом семестру проводиться не менше двох модулів або колоквіумів чи контрольних робіт або інших видів контролю. Максимальна кількість балів, яка встановлюється для цих видів контролю, а також відповідність оцінок FX та F у шкалі ECTS, у балах та національній шкалі визначається Вченими радами факультетів або кафедрами, які забезпечують викладання відповідних дисциплін.

6. Методи навчання

Курс **«Діалектологія»** передбачає застосування описового, порівняльно-історичного, лінгвогеографічного методів, що виявляється у таких прийомах:

- діалектні явища аналізують із синхронного погляду (опис говору на вертикальному зрізі, аналіз діалектних явищ фонетичного, морфологічного, лексичного та синтаксичного зрізів);
- діалектні явища аналізуються на діахронному зрізі, що передбачає встановлення генезису як діалектних рис, так і походження говорів та наріч;

- вивчаються не окремі мовні факти чи явища, а системи діалектних рис в українському діалектному просторі;
- встановлюються риси відповідностей між літературною та діалектною мовами у фонетиці, морфології, синтаксисі, лексиці тощо;
- визначається відносна хронологія діалектних явищ;
- методи лінгвістичної географії дають змогу простежити просторове розміщення говіркових елементів, а інтерпретувати лінгвістичні карти.

7. **Методи контролю**

1. Тестовий поточний контроль.
2. Тестовий семестровий контроль (іспит 4 семестр).

8. Рекомендована література

Основна

1. Бевзенко С.П. Українська діалектологія. – К., 1986.
2. Дзендзелівський Й.О. Конспект лекцій з курсу “ Українська діалектологія”. – Ужгород,1965.
3. Жилко Ф.Т. Нариси з діалектології української мови.-К., 1966.
4. Матвіяс І.Г.Українська мова і її говори. – К.,1990.
5. Українська мова. Енциклопедія. – К., 2000 // http: litopys. org.ua
6. Мойсієнко В. Історична діалектологія української мови. Північне (поліське) наріччя. – К., 2016

Додаткова

1. Атлас української мови : Т. І – Полісся, Середня Наддніпрянщина і суміжні землі. – Київ, 1984 р., Т. ІІ – Наддністрянщина, Волинь, Закарпаття та суміжні землі– Київ, 1988 р., Т. ІІІ – Слобожанщина, Донеччина, Нижня Наддніпрянщина, Причорномор’я і суміжні землі – Київ,, 2001.
2. Аркушин Г. Л. Словник західнополіських говірок: У 2-х т. – Луцьк, 2000.
3. Бевзенко С.П. Вивчення української діалектології // Історія українського мовознавства. – К.,1991. – С.128–150.
4. Бичко З.М. Діалектна лексика Опілля. – Львів , 1997.
5. Варченко І.О. Лубенські говірки і діалектна суміжність.– К.,1963.
6. Ващенко В.С. Словник полтавських говорів. –Харків,1960.
7. Верхратський І. Говір батюків. – Львів, 1912.
8. Ганцов В.С. Діалектологічна класифікація українських говорів. – К.,1923.
9. Говірки Чорнобильської зони.Тексти. – К, 1996.
10. Говірки української мови. Збірник текстів. – К., 1977.
11. Горбач О. Зібрані статті. Т.5: Діалектологія. –Мюнхен, 1993.
12. Гуцульські говірки. Короткий словник / За ред. Я. В. Закревської – Львів, 1997.
13. Дзендзелівський Й.О. Лінгвістичний атлас українських народних говорів Закарпатської області УРСР. – Ч.1-3 –Ужгород,1958–60;1993.

14. Зілинський І. Проба упорядкування українських говорів // Зап. НТШ. – Львів,1914. –Т.117-118.

15. Зілинський І. Карта українських говорів. –Варшава,1933.

16. Кобилянський Б.В. Походження східноукраїнського і покутського діалектів (гіпотеза та її обгрунтування) // Наук. зап. Львів. пед. ін-ту. – 1959. –Т12. –С.3-12.

17. Костів О. Лінгвістична географія та діалектологія (розвиток і взаємодія) // Серце чистеє, думка чесная.. Збірник наукових праць і матеріалів на пошану Ірини Ощипко. – Львів, 2019. – С 559-570

18. Лисенко П.С. Словник поліських говорів. – К.,1974.

19. Назарова Т.В. Лінгвістичний атлас нижньої Прип'яті. –К.,1985.

20. Німчук В.В. До походження українських діалектів // Наука і культура. – К.,1993. – С.128– 152.

21. Онишкевич М.Й. Словник бойківських говірок: У 2-х т. – К.,1984.

22. Панькевич І. Українські говори Підкарпатської Русі і суміжних областей. – Прага,1938.

23. Панькевич І. Нарис історії українських закарпатських говорів. – Прага,1958.

24. Практичні завдання з української діалектології для студентів філологічного факультету / Укл. Н. М. Глібчук. – Львів, 1998. – 48 с.

25. Пшеп'юрська М. Надсянський говір // Праці Українського наукового інституту. – Сер. філол. –Т.44. – Кн.7. – Варшава,1938.

26. Свєнціцький І. Бойківський говір с.Бітля // Зап. НТШ. –Т.114. – С.117–154.

27. Українські говірки південно-західного наріччя. Тексти / Упорядник та автор передмови Н. М. Глібчук. – Львів, 2005. – 238 с.

28. Українська мова в Галичині: історичний вимір. - Львів, 2011

29. Хобзей Н., Ястремська Т., Сімович О., Дидик-Меуш Г. Гуцульські світи. Лексикон. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ, 2013

30. Чабаненко В.А. Словник говірок Нижньої Наддніпрянщини: Т.1–3. – Запоріжжя, 1992–1993.

31. Шило Г.Ф. Південно-західні говори УРСР на північ від Дністра. – Львів,1957.

32. Шило Г. Ф. Наддністрянський регіональний словник. – Львів-Нью-Йорк, 2008.

Інформаційні ресурси

1. Карта говорів української мови // www. litopys.org. ua

й словник. – Львів-Нью-Йорк, 2008.